

TERESA PASTERZ

Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego

WPLYW REGIONALNEJ STRATEGII INNOWACJI (RIS) NA KONKURENCYJNOŚĆ GOSPODARKI WOJ. PODKARPACKIEGO

Abstract: The Influence of Regional Innovative Strategy (RIS) on the Competitiveness Economy of Podkarpackie Voivodship. Regional Innovation Strategy (RIS) represents for the regional self-government an important instrument of policy making aimed at modern and sustainable regional development.

The presentation of the RIS document is just a start in building process of an innovative region. The RIS document has to be constantly updated and changed along the needs of local business community and requirements of the market. The implementation of the regional innovation strategy for the areas of technology organization and management will result in higher competitiveness of the Podkarpackie region.

Furthermore the RIS creates framework in which innovative approaches and attitudes by entrepreneurs, managers and policy makers will be developed.

RIS is aimed at the improvement of regional level of competitiveness in economy and to foster bonds of the Podkarpackie region with the European and global market through advanced technologies and know-how.

Wprowadzenie

Uznając za konieczne zwiększenie roli samorządu województwa w stymulowaniu rozwoju gospodarczego opartego na wiedzy, badaniach naukowych i nowych technologiach, Zarząd Województwa Podkarpackiego podjął decyzję opracowania Regionalnej Strategii Innowacji. Dlatego region przystąpił do konkursu, ogłoszonego przez Komitet Badań Naukowych (obecnie Ministerstwo Nauki i Informatyzacji) na wykonanie projektu celowego dotyczącego Regionalnej Strategii Innowacji.

Pięć regionów, tj. województwo śląskie, opolskie, warmińsko-mazurskie, zachodnio-pomorskie, wielkopolskie opracowują regionalne strategie innowacji w ramach 5 Programu Ramowego Unii Europejskiej. Województwo śląskie w 2003 r. jako pierwsze w Polsce zakończyło prace nad RIS. Dziesięć regionów, wśród nich woj. podkarpackie, realizuje projekty celowe dot. Regionalnych Strategii Innowacji. Są one współfinansowane przez samorządy regionalne i Ministerstwo Nauki i Informatyzacji.

W woj. podkarpackim prace nad RIS rozpoczęto od maja 2003 r. Zakończenie prac, zgodnie z harmonogramem nastąpiło 31.12.2004 r.

Ministerstwo Nauki i Informatyzacji dofinansowuje prace badawczo-rozwojowe, realizowane w ramach projektu, w kwocie 250 tys. PLN, natomiast resztę zadań w wysokości 300 tys. PLN finansuje samorząd woj. podkarpackiego.

Zarząd Województwa Podkarpackiego powierzył realizację projektu Politechnice Rzeszowskiej, która jest głównym wykonawcą. W skład konsorcjum wykonawców wchodzi Politechnika Rzeszowska, Uniwersytet Rzeszowski, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, Agencja Rozwoju Regionalnego „MARR” S.A i Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.

Głównym celem projektu dot. *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego* jest osiągnięcie porozumienia między sektorem gospodarki, nauki i władzami regionalnymi na rzecz powstania skutecznego, regionalnego systemu innowacji.

Wymiernym efektem realizacji tego przedsięwzięcia ma być również opracowanie przynajmniej kilku projektów o znaczeniu ogólnowojewódzkim, które zostaną zgłoszone do współfinansowania w ramach Funduszy Strukturalnych.

1. Regionalne Strategie Innowacji jako podstawowe narzędzie realizacji polityki innowacyjnej władz regionalnych – doświadczenia Unii Europejskiej

RIS stanowi podstawowe narzędzie realizacji polityki innowacyjnej przez władze regionalne. Pomaga im w ocenie potrzeb i możliwości w zakresie budowania regionu innowacyjnego. Dzięki RIS mogą być zaplanowane i wdrożone schematy działań, które wpłyną na wzrost innowacyjności przedsiębiorstw i konkurencyjności całej gospodarki regionalnej.

Jakie przyczyny spowodowały uruchomienie przez Komisję Europejską projektów RIS (*Regional Innovation Strategies*)?

- Są one instrumentem wdrożenia zaleceń Białej Księgi Delors „Wzrost, konkurencyjność, zatrudnienie”.
- Stanowią przeniesienie do praktyki zaleceń Komisji Europejskiej w zakresie ujednoczenia w Unii Europejskiej polityki badań i rozwoju.
- Realizują zalecenia Zielonej Księgi w odniesieniu do wzmocnienia innowacyjności przedsiębiorstw w wymiarze regionalnym¹.

W 1994 r., uwzględniając powyższe argumenty, Komisja Europejska zainicjowała proces tworzenia Regionalnych Strategii Innowacji i Transferu Technologii (*Regional Innovation and Technology Transfer Strategies, RITTS*) oraz *Regionalnych Strategii Innowacji RIS*.

Ich celem było wsparcie władz regionalnych przy budowaniu strategii w zakresie innowacji.

Z programów RITTS i RIS skorzystało ponad 100 regionów. Uruchomiony został również program RIS+. Jego celem jest wsparcie regionów we wdrażaniu projektów zaplanowanych w RITTS i RIS. Obecnie, projekty RIS+ realizuje 25 regionów.

Natomiast Międzyregionalne projekty innowacyjne (TRIP) mają za zadanie wspierać projekty między regionami w zakresie rozwijania i wdrażania wniosków wynikających z RIS i RITTS. Obecnie ok. 40 regionów uczestniczy w realizacji 11 projektów TRIP.

Kolejnym krokiem było uruchomienie projektów RIS, tzw. RIS-NAC (*Newly Associated Countries*), takich jak: Bułgaria, Czechy, Cypr, Estonia, Węgry, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja i Słowenia. Obecnie w Unii Europejskiej funkcjonują 4 programy:

1. *Regionalna Strategia Innowacji i Transferu Technologii (RITTS)*.
2. *Regionalne Strategie Innowacji (RIS)*.
3. *Regionalne Strategie Innowacji „plus” (RIS+)*.
4. *Międzyregionalne projekty innowacyjne (TRIP)*².

Regiony państw, które były członkami UE przed 1 maja 2004 r. dzisiaj są na etapie wdrażania wypracowanych strategii innowacji. Na tym etapie trudno jednoznacznie ocenić sukcesy czy porażki i efekty realizowanych programów, ponieważ efekty działalności innowacyjnej będą widoczne dopiero w długiej perspektywie czasu. Jednak już teraz regiony aktualnie tworzące RIS, w tym woj. podkarpackie mogą wyko-

¹ A. Świadek, (2004), s. 131.

² Tamże, s. 130.

rzystywać tzw. najlepsze praktyki w zakresie budowania regionalnych strategii innowacyjnych.

2. Priorytety i cele Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego

„Misją strategii jest: budowa trwałego i funkcjonalnego Regionalnego Systemu Innowacji poprzez uruchomienie strategicznego procesu budowania konsensusu/partnerstwa pomiędzy kluczowymi partnerami systemu w województwie podkarpackim oraz tworzenie mechanizmów stałych kontaktów wzajemnych, prowadzących do konkretnych rozwiązań dla istniejących problemów, barier i potrzeb w zakresie innowacyjności, zawartych we wspólnie zaakceptowanych kierunkach, priorytetach i zadaniach strategicznych”³.

W RIS zostaną uwzględnione przede wszystkim takie priorytety, jak:

- tworzenie mechanizmów i struktur sprzyjających działalności innowacyjnej w regionie;
- kształtowanie i rozwijanie postaw innowacyjnych;
- zwiększanie sprawności tworzenia i wdrażania nowoczesnych rozwiązań w gospodarce;
- tworzenie zmian wzorców konsumpcji i modeli produkcji na korzystne dla ekorozwoju, wykorzystania i ochrony zasobów lokalnych;
- wykorzystanie atutów regionu.

Do najważniejszych celów strategicznych budowanej RIS należą:

- wzmocnienie i rozwój podkarpackiego regionalnego systemu innowacji;
- rozwijanie kultury innowacyjnej mieszkańców regionu – tworzenie społeczeństwa innowacyjnego, w tym informacyjnego;
- wspieranie powstawania nowych firm innowacyjnych i rozwój istniejących;
- zdefiniowanie sektorów strategicznych dla gospodarki regionu;
- zwiększenie wykorzystania potencjału badawczo-rozwojowego dla wzrostu innowacyjności gospodarki woj. podkarpackiego;
- stworzenie infrastruktury wsparcia innowacyjności i współpracy.

³ Samorząd Województwa Podkarpackiego (2003), s. 15.

Wdrożenie RIS przyczyni się do lepszego wykorzystania wiedzy i nowych technologii w woj. podkarpackim oraz budowania, na ich podstawie, przewagi konkurencyjnej regionu.

3. Pojęcie konkurencyjności gospodarki regionalnej

Termin *konkurencyjność* można odnieść do produktu, firmy, sektora, gospodarki regionalnej, gospodarki narodowej. W badaniach nad konkurencyjnością coraz większe znaczenie przypisuje się otoczeniu, w jakim działają przedsiębiorcy. Od konkurencyjności całego regionu zależy trwały sukces firm w nich działających.

Budowanie przewag konkurencyjnych regionów staje się jednym z ważniejszych priorytetów polityki regionalnej.

Markowski uważa, że „konkurencyjność gospodarki można definiować jako zdolność przystosowania się do zmieniających się warunków, pozwalających utrzymać lub poprawić pozycję w ujęciu globalnym”⁴.

Według definicji OECD, „konkurencyjność oznacza zarówno zdolność firm, przemysłów, regionów, narodów lub ponadnarodowych ugrupowań do sprostania międzynarodowej konkurencji, jak i do zapewnienia relatywnie wysokiej stopy zwrotu od zastosowanych czynników produkcji i relatywnie wysokiego poziomu zatrudnienia na trwałych podstawach. W długim okresie zwiększona konkurencyjność prowadzi do wzrostu globalnej produktywności. Wzrost produktywności ma szczególne znaczenie dla poprawy konkurencyjności na rynkach otwartych na międzynarodową konkurencję i ma na celu doprowadzenie do długofalowej poprawy jakości życia oraz tworzenia nowych miejsc pracy. Wreszcie wzrost produktywności prowadzi do lepszego wykorzystania przewag konkurencyjnych, które nie będą już dłużej ograniczane do obecności zasobów naturalnych w gospodarce oraz światowej konkurencji”⁵.

W *The World Competitiveness „Year Book” 2000*, pojęcie *konkurencyjności gospodarczej* jest określone jako zdolność przedsiębiorstw do generowania w długim okresie relatywnie wysokich przychodów w warunkach silnej konkurencyjności, zwłaszcza międzynarodowej”⁶.

⁴ T. Markowski (1996), s. 99.

⁵ *Industrial Structure Statistics* (2002), s. 212.

⁶ H. Bieniok (2003).

Natomiast Komisja Europejska w swoich raportach nt. międzynarodowej konkurencyjności gospodarki europejskiej (*European Commission* 2000, 2001, 2002) za gospodarkę konkurencyjną przyjmuje taką, „w której społeczeństwo może utrzymywać trwałe wysokie i rosnące standardy życia oraz wysokie stopy zatrudnienia”⁷.

W tej definicji, zakładającej że gospodarka konkurencyjna powinna utrzymać wysokie standardy zabezpieczenia społecznego tkwi niebezpieczeństwo wyłączenia z polityki wzmacniania konkurencyjności reformy kosztownego systemu socjalnego.

Klamut i Pasella uważają, że „mówiąc o konkurencyjności podmiotów gospodarczych (kraju, regionu, czy przedsiębiorstwa), należy stwierdzić, że za miarę wzrostu zdolności konkurencyjnej należy uważać nie tyle poprawę pozycji konkurencyjnej tych jednostek, ale umiejętność takiego ukształtowania swojej struktury gospodarczej, która długookresowo gwarantuje efektywny, korzystny rozwój, zabezpieczający wysoki poziom dochodów realnych”⁸. Klasik wyróżnia trzy rodzaje konkurencyjności regionu:

- mikroekonomiczną;
- makroekonomiczną;
- międzynarodową.

Mikroekonomiczna konkurencyjność regionu zorientowana jest na rynek i zasoby. Jest więc konkurencyjnością sektorów gospodarki regionu i produktów weryfikowaną przez klientów.

Konkurencyjność makroekonomiczną regionu stanowi konkurencyjność bazy ekonomicznej regionu. Jej składowymi od strony zasobności są:

- infrastruktura techniczna, w tym komunikacja i telekomunikacja;
- kapitał ludzki, w tym wykształcenie i kwalifikacje;
- badania i rozwój technologiczny;
- instytucje i kapitał społeczny.

Natomiast jej składowymi od strony aktywności są:

- sektorowa struktura gospodarki;
- działalność oparta na wiedzy i innowacjach;
- sektor małych i średnich przedsiębiorstw;
- sektor firm i inwestycji zagranicznych.

Konkurencyjność bazy ekonomicznej regionów, definiowana w układzie zasobność – aktywność jest ich konkurencyjnością wewnątrz krajową⁹.

⁷ M. J. Radło (2003), s. 15.

⁸ M. Klamut, E. Pasella (1999), s. 60.

⁹ A. Klasik (2001), s. 45.

Trudny jest również pomiar konkurencyjności. Gawlikowska-Hueckel i Umiński¹⁰ oceniając konkurencyjność województw, czyli inaczej ich zdolność do konkurowania biorą pod uwagę takie kryteria, jak:

- „zdolność do konkurowania dóbr (usług) wyprodukowanych na obszarze danego regionu z importowanymi (*ability to compete*);
- możliwość sprzedaży wyprodukowanych dóbr i usług do innych regionów lub krajów (*ability to sell*);
- zdolność skłonienia inwestorów do wyboru regionu jako miejsca lokalizacji inwestycji (*ability to attract*)”.

Wydaje się, że bardzo istotnym elementem w określeniu pojęcia konkurencyjności gospodarki regionalnej powinien być aspekt utrzymania jej zdolności do konkurowania w długim okresie. Podejmując działania stymulujące wysoką pozycję konkurencyjną w krótkim okresie, trzeba mieć na uwadze przede wszystkim konkurencyjność czynnikową, odnoszącą się do dalszej perspektywy. Podstawową rolę w rozwoju gospodarki regionalnej mają do odegrania małe i średnie przedsiębiorstwa, których poziom konkurencyjności będzie determinował konkurencyjność całej gospodarki regionalnej. Natomiast bardzo ważnym źródłem wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw są innowacje.

4. Obszary wpływu RIS na konkurencyjność gospodarki woj. podkarpackiego

Opracowywana w woj. podkarpackim RIS, już w fazie tworzenia tego dokumentu przyczyniła się do znacznego podniesienia świadomości przedsiębiorców o tym, jak ważne są innowacje w strategii rozwoju firmy. Przekonanie o wpływie innowacji na jakość produkowanych towarów i świadczonych usług jest bardzo istotnym czynnikiem inspirującym właścicieli i pracowników przedsiębiorstw do wprowadzania innowacji produktowych, technologicznych i organizacyjnych.

Również w sektorze naukowo-badawczym wielu jego przedstawicieli dostrzegło potrzebę intensyfikacji współpracy z przemysłem i komercjalizacji wynalazków. W proces budowania RIS aktywnie włączyły się ośrodki wspierania biznesu. Także administracja publiczna w regionie jest zainteresowana i otwarta na współtworzenie RIS.

¹⁰ K. Gawlikowska-Hueckel, St. Umiński (2000), s. 1.

Wszelkie działania, jakie zostały przeprowadzone w celu osiągnięcia porozumienia regionalnego między sektorem gospodarki i nauki a politykami i administracją publiczną przyczyniły się do rozszerzenia idei innowacji wśród mieszkańców regionu podkarpackiego. Uruchomiony został dialog regionalny. Cały czas budowane jest porozumienie w zakresie rozwoju województwa na podstawie innowacji. Głównym instrumentem tworzenia konsensusu regionalnego jest Podkarpackie Forum Innowacyjności – miejsce spotkań i debaty wszystkich środowisk zainteresowanych i zaangażowanych w tworzenie RIS dla woj. podkarpackiego. Pełni ono funkcje informacyjno-promocyjne, doradcze i opiniotwórcze. W ramach całego projektu zostało zaplanowanych pięć Forów. Dotychczas odbyły się cztery. Cieszą się dużym zainteresowaniem przedstawicieli sektora gospodarki, nauki i administracji publicznej.

Budowa RIS, a następnie jej wdrażanie, w przyszłości będzie również stymulować rozwój kapitału ludzkiego i społecznego w zakresie wprowadzania innowacji, przede wszystkim w sektorze MSP. Uruchomienie tego procesu przyczyni się do doskonalenia kadr w drodze ustawicznego kształcenia przez edukację w szkołach wyższych, na studiach doktoranckich, szkoleniach czy też innych formach podnoszenia wiedzy i kwalifikacji.

Powstanie regionalnego systemu innowacji będzie stymulować wzrost liczby firm innowacyjnych w regionie, co w zasadniczy sposób wpłynie na podniesienie ich konkurencyjności, a tym samym konkurencyjności całej gospodarki regionalnej. Rozwiną się nowe sektory technologii informacyjnych i teleinformatycznych. Będą one podstawą gospodarki opartej na wiedzy. Zostaną uruchomione mechanizmy tworzenia systemu innowacji, w tym sieci firm. Przedsiębiorcy coraz częściej będą ze sobą współpracować a nie tylko konkurować, ponieważ okaże się to dla nich korzystne. Będą realizowane projekty innowacyjne w firmach we współpracy z sektorem naukowo-badawczym. Powstanie skuteczny system finansowania innowacji. Oczekiwany efektami opracowania RIS i jej wdrożenia będą m.in.:

- wzrost nakładów na działalność B+R w firmach;
- wzrost nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach oraz nakładów na unowocześnienie produkcji;
- powstanie nowych, trwałych miejsc pracy, w tym w innowacyjnych sektorach gospodarki, takich jak sektor lotniczy, chemiczny, technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych.

Uzyskanie tych rezultatów wpłynie na podniesienie konkurencyjności gospodarki woj. podkarpackiego.

Dzięki RIS zostanie w regionie wypracowana trwała polityka innowacyjna, która powinna być konsekwentnie realizowana przez samorząd województwa.

W ramach wdrażania strategii innowacji będzie realizowany stały monitoring efektów jej realizacji. Badania te umożliwią analizę rzeczywistego wpływu RIS na konkurencyjność gospodarki woj. podkarpackiego. Dane na 31.12.2004 stanowią punkt odniesienia do oceny efektów ekonomicznych i społecznych wdrożenia tej strategii.

5. Wdrażanie RIS przez wykorzystanie Funduszy Strukturalnych UE

Fundusze Strukturalne UE są podstawowym źródłem finansowania działań wdrażających RIS. Wymierny wpływ na podniesienie innowacyjności przedsiębiorstw i tym samym na konkurencyjność gospodarki woj. podkarpackiego będzie miało skuteczne wdrożenie projektów zaplanowanych i przygotowanych w ramach RIS. Dzięki wypracowaniu przez województwo podkarpackie strategii innowacyjnej będzie możliwe ich sfinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, budżetu państwa oraz środków regionalnych. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw i Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich na lata 2004-2006 umożliwiają finansowanie działań w obszarach: tworzenia kultury innowacyjnej, transferu wiedzy, rozwoju instytucji otoczenia biznesu, wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw.

Realizacja projektów w ww. zakresach powinna wpłynąć na podniesienie konkurencyjności regionu podkarpackiego. Efektem tych działań będzie powstanie i rozwój skutecznego regionalnego systemu innowacji.

Podsumowanie

Głównym celem władzy regionalnej jest rozwój społeczny i gospodarczy województwa. „Władze powinny być także konkurencyjne. Konkurencyjność wiąże się z nowoczesnymi metodami zarządzania”¹¹.

¹¹ A. Potoczek (2003), s. 110.

RIS będzie dla władz regionalnych ważnym instrumentem zarządzania rozwojem. Konieczne jest, aby w urzędach administracji publicznej były wdrażane nowoczesne systemy zarządzania jakością. Przyczyni się to do innowacyjnego zarządzania rozwojem regionalnym.

Należy podkreślić, że podjęcie przez podkarpackie władze regionalne decyzji o opracowaniu RIS stanowi dopiero początek budowania regionu innowacyjnego. Tworzenie i wdrażanie RIS musi być procesem ciągłym i zaspokajając zmieniające się potrzeby przedsiębiorców. Oparcie rozwoju na innowacjach przyczyni się do podniesienia konkurencyjności woj. podkarpackiego i powstania regionalnego systemu innowacji, w ramach którego wzrośnie gotowość przedsiębiorców do wprowadzania innowacji.

Samorząd województwa, zgodnie z *Ustawą o samorządzie województwa*¹², powinien pobudzać aktywność gospodarczą mieszkańców przez tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości i innowacyjności, co będzie stymulować wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa. Jego zadaniem jest ułatwianie współpracy przedsiębiorcom z naukowcami.

Budując RIS należy dążyć do poprawy poziomu technologicznego regionu. Nie można jej traktować wyłącznie jako metody pozyskiwania finansowania z funduszy strukturalnych. W Unii Europejskiej, w realizacji polityki innowacyjnej, coraz większą rolę odgrywa poziom regionalny. Znaczenie gospodarcze i społeczne innowacji stanowi w ostatnich latach jeden z ważnych priorytetów Komisji Europejskiej. Jednak tworzenie i wdrażanie RIS zależy od regionów, które są odpowiedzialne za wprowadzanie w życie polityki innowacyjnej.

Literatura

- Bieniok H. (red.), 2003, *Przedsiębiorczość, konkurencyjność oraz kondycja MSP w obliczu integracji z UE*. Wyd. AE, Katowice.
- Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S., 2000, *Ocena konkurencyjności województwa „Polska Regionów”* nr 12, Gdańsk.
- Industrial Structure Statistics*, 1994, OECD Paris 1996, cyt. za Z. Wysokińska, J. Witkowska, *Integracja europejska. Rozwój rynków*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa–Łódź 2002, s. 212.
- Klamut M., Pasella E., 1999, *Podnoszenie poziomu konkurencyjności regionów*, [w:] *Konkurencyjność regionów*, M. Klamut (red.). Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.

¹² *Ustawa z 5 czerwca (1998).*

- Klasik A., 2001, *Strategia konkurencyjna regionu*, [w:] *Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym i regionalnym*, A.Klasik, F. Kuźnik (red.). Wyd. AE w Katowicach, Katowice.
- Markowski T., 1996, *Wspieranie wzrostu konkurencyjności w polityce rozwoju regionalnego*, [w:] *Strategiczne wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego Polski*. Friedrich Ebert-Stiftung – Przedstawicielstwo w Polsce, Warszawa.
- Potoczek A., 2003, *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*. Agencja TNOiK i Centrum Kształcenia i Doskonalenia, Kujawscy, Toruń.
- Radło M. J., 2003, *Wyzwanie konkurencyjności. Strategia Lizbońska w poszerzonej Unii Europejskiej*. Fundacja Instytutu Spraw Publicznych, Warszawa.
- Samorząd Województwa Podkarpackiego, *Wniosek o dofinansowanie projektu celowego dla Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego*. Rzeszów 2003.
- Świadek A., 2004, *Doświadczenia w budowaniu Regionalnych Strategii Innowacyjnych w krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Innowacje w rozwoju przedsiębiorczości w procesie transformacji*, W. Janasz (red.). Difin, Warszawa.
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2001 r., nr 142, poz. 1590 z późn. zm.).